

Programmide/projektide hindamine

Anu Kasmel
Tartu Ülikool

Evalvatsioon on ...

Ontario Tervishoiuministeeriumi määratluse järgi

Süsteemaatiline andmete kogumine, analüüs ja programmi kohta informatsiooni pakkumine eesmärgiga parandada otsuste tegemisi.

Miks on vaja programme evalveerida

- Tõendite kogumiseks programmi mõjude kohta;
- Finantseerijate ja poliitikute veenmiseks programmi vajalikkuses;
- Programmi parandamise võimaluste leidmiseks, et kindlaks teha, mis töötab, mis mitte, sihtgrupi vajaduste selgitamiseks, programmi materjalide kasulikkuse parandamiseks;
- Võrrelda programmi teiste omataolistega;

Et saada usaldusväärseid andmeid, ...

- peavad evalveerijad reeglina kasutama teaduslikke meetodeid informatsiooni kogumisel;
- informatsiooni kogutakse süstemaatilisel ja standardiseeritud viisil.

Programmi evalvatsiooni tüübid

- **Formatiivsed evalv.** - fokusseeruvad programmile, mis on arenevas faasis (planeerimisstaadiumis). Teevad kindlaks, et programm vastab sihtgrupi vajadustele ning et programm kasutab efektiivseid ja sobivaid meetodikaid ja protseduure.
- **Protsessi evalv.** - hindab programmi, mis juba käib. Hindab protseduure.
- **Summatiivne evalv.** - fokusseerub programmile, mis on lõppenud või lõppemas. Uurib programmi mõju ja tulemusi.

Formatiivne evalvatsioon sisaldab:

- Vajaduste määratlemist;
- Hinnatavust (evalvatsiooni kriteeriumite olemasolu määratlemist);
- Programmi loogika mudelit;
- Materjalide pre-testimist;
- Sihtgrupi analüüsi.

Protsessi evalvatsioon sisaldab:

- Sihtgrupi ja programmist mõjutatavate inimeste loetelu ja kirjeldus;
- Pakutud teenuste mahu ja viiside loetelu ja kirjeldus;
- Teenuste pakkumise protsessi kirjeldus;
- Teenuste kvaliteedi kirjeldus;
- Elluviimise hindamine.

Summatiivse (tulemuste) evalvatsiooni viisid

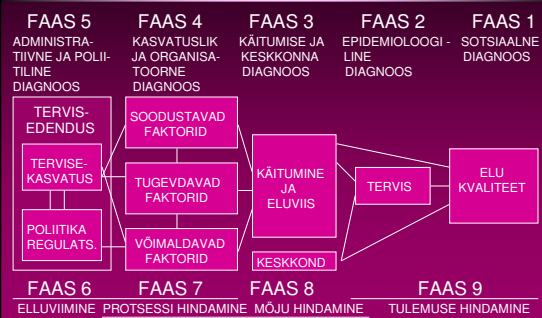
- Suhtumiste, teadmiste ja käitumise muutuste uuring;
- Suremuse ja haigestumise muutuste määramine;
- Programmist osavõtjate või teenendatute määramine;
- Kulu-tulususe analüüs;
- Poliitiliste muutuste määramine;
- Mõju määramine.

Terminitest

- Tulemuste evalv. - Mis on olemas programmi lõpuks? Määramine eesmärkide saavutamise.
- Mõju evalv. - Mõju, mida programm osutab osavõtjatele. Millised muutused on ilmnenud programmi mõjul osavõtjatel?

TERVISEDENDUSE PLANEERIMISE JA HINDAMISE MUDEL L.W. Greei ja M.W. Kreuteri järgi

Eesti Tervisekasvatuse Keskus, 1996

Soovitused evalvatsiooniks

- Ideaalses situatsioonis programm baseerub sihtgrupi või rahvastiku vajadustel;
- Et luua efektiivseimat programmi, kasutage formatiivset evalvatsiooni, mis aitab tegevused loogiliselt siduda soovitud tulemustega ning teeb materjalid maksimaalselt vastuvõetavaks sihtgrupile;
- Projekti elluviimise käigus kasutage protsessi evalvatsiooni, et kindlaks teha, kuidas projekti ellu viiakse, kes osaleb ja millise tagasisideme annab. See annab võimaluse parandada programmi.
- Tulemuste evalvatsioon näitab, kas programm oli efektiivne ja saavutas eesmärgid.

Programmi hindamise juhtpõhised (1)

1. Programmi ja hindamise integreeritud planeerimine
- evalveerimine peaks olema programmi juhtimise integreeritud osa ja toimuma programmi kõikide faaside ajal
- kõik programmi plaanid peaksid sisaldama ka evalvatsiooni plaani, st. mida ja millal evalveeritakse.

Programmi hindamise juhtprintsüübid (2)

- 2. Programmi selge kirjeldus
- selged peavad olema eesmärgid, sihtgrupp ja protsess
- 3. Identifitseeritud vajadustele suunatud eesmärgid
- 4. Spetsiifilised evalvatsiooni küsimused
- evalveerimise põhjused peavad väljenduma küsimustes
- küsimused peavad peegeldama protsessi ja/või tulemuslikke eesmärke

Programmi hindamise juhtprintsüübid (3)

- 5. Eetiline aspekt
- 6. Süstemaatilised meetodid
- ev.küsimus peab kajastama kasutatavat ev.meetodit
- enne ev.-st peab tutvuma kirjanduse ülevaatega ja varemtehtuga
- uusi andmeid ei peaks koguma, kui on juba olemas
- piisav aja- ja ressursimaht
- kasutada erinevaid andmekogumismeetodeid (nii kvalitatiivseid kui kvantitatiivseid).

Programmi hindamise juhtprintsüübid (4)

- 7. Selgesõnaline ja korrektne aruandlus
- ev.-i aruanne peab sisaldama programmi ja selle konteksti kirjeldust, ev.-i eesmärke, info allikaid, andmeanalüüsi meetodeid, leide ja piiranguid
- ev.-i aruanne peab olema esitatud selges, korrektses ja objektiivses vormis
- 8. Õige ja laiaulatuslik levitamine
- ev-i üleandmine asjaosalistele peab olema õigeaegne
- ev-i leide tuleb jagada teiste sama valdkonna töötajatega.

Programmi hindamise juhtprintsüübid (5)

- 9. Multidistsiplinaarne meeskondlik lähenemine
- meeskonnas peavad olema erineva erialaga inimesed
- vastutused peavad olema eelnevalt kokku lepitud
- vajadusel peab küsima abi
- meeskond peab järjepidevalt end täiendama
- 10. Tulemused peavad aitama parandada programmi kulgu
- plaani peaks muutma vastavalt leitule ja soovitudele

Programmi hindamise juhtprintsüübid (6)

- 11. Asjaosaliste kaasahaaratus
- asjaosalised tuleb vajadusel evalveerimise protsessi kaasa haarata
- nende huvid, ootused ja prioriteedid peaksid olema evalvatsiooni kokkuvõttes tunnustavalt ära märgitud
- kommunikatsioon asjaosalistega peaks olema aus ja avatud
- evalvatsioon peab arvestama programmi sotsiaalset ja kultuurilist keskkonda

Esimene aste VALMISTU EVALVATSIOONIKS

- Defineeri oma programmi kaug- ja lähieesmärgid
- Määratle oodatavad tulemused e. edukuse indikaatorid (näitavad, kas oled täitnud eesmärgid)
- Defineeri sihtgrupid

Eesmärkide määratlemine

- KELLELE programm on mõeldud (kelle tervis on fookuses)?
- MIDA tervist arendavat soovitakse saavutada?
- KUI PALJU (kui suures ulatuses)?
- MIS AJAKS?

Tervisedenduse kontseptuaalne mudel

D. Nutbeam, 1999

Eesmärkide formuleerimine

- > Vähendada suitsetamise esinemissagedust
- > Ennetada suitsetamisharjumuse kujunemist
- > Ennetada suitsetamisharjumuse kujunemist põhikooli 6 klassi õpilaste hulgas Vesiroosi Gümnaasiumis

Eesmärkide sõnastamine (2)

- * Ennetada suitsetamisharjumuse kujunemist põhikooli 6 klassi õpilaste hulgas Vesiroosi Gümnaasiumis 3%
- * Ennetada suitsetamisharjumuse kujunemist põhikooli 6 klassi õpilaste hulgas Vesiroosi Gümnaasiumis 3% detsembriks 2001

Tegevuste mõõdetavate indikaatorite näited

Formatiivne evalvatsioon

Vajaduste hindamine

- > teenuse kasutamine
- > ooteleht tehtud töö
- > puudused teenuse pakkumisel
- > asjaosaliste poolt nende vajaduste tunnetamine

Materjalide pre-testimine

- > materjalide mõistetavus
- > peamiste sõnumite identif.
- > loetavus
- > esteetiline väärtus
- > atraktiivsus

Protsessi evalvatsioon

- > personali aeg
- > kulud/hind
- > promotsioon/avalikustamine
- > osavõtt
- > küsitlused
- > formeerunud grupid
- > ressursside jagamine
- > läbiviidud koolitused
- > loodud kontaktid
- > personali muutused
- > kliendi rahulolu

Mõõdetavate indikaatorite näited (2)

Tulemuste evalvatsioon

esialgne

- > poliitika muutus
- > muutused teadlikkuses, teadmistes ja uskumustes
- > kasu osavõtjatele
- > barjäärid oavõtjatele
- > nende inimeste arv suureneb, kelleni programm on jõudnud

intermediaarne

- > muutused teenuse tarbimises
- > muutused käitumises

kaugtulemused

- > muutused teenuse tarbimises
- > suremus/haigestumus
- > tervisenäitajad
- > sotsiaalsed normid

KVALITATIIVSED JA KVANTITATIIVSED MEETODID

Kvalitatiivsed meetodid

- * detailne, süva-informatsioon
- * alati ei ole üldistatav kogu elanikkonnale
- * pakub informatsiooni keele, konteksti ja suhete kohta
- * "sügav"

Kvantitatiivsed meetodid

- * struktureeritud andmete kogumine suurelt hulgalt asjaosalistelt
- * tulemused on üldistatavad
- * "lai"

Erinevad mõõtmismeetodid

Kvalitatiivsed meetodid

- A Fookus-grupid
- B Süva-intervjuud
- C Avatud küsimustik
- D Päevikud
- E Delphi meetod
- F Foorum/diskussiooni grupid

Kvantitatiivsed meetodid

- G Posti-, telefoni või vahetu uuring
- H Protsessi jälgiv vorm
- I Teenuse kasutamine
- J Laiade andmebaaside analüüs
- K Tervise/käitumise indikaatorite otsene mõõtmine
- L Haigestumise/suremuse otsene mõõtmine

Kirjeldava evalvatsiooni näited

- Juhtuuring- põhiline, kirjeldab programmi, osavõtjaid, ja tulemusi;
- Rist-läbilõikeline uuring- mõõdab kogu elanikkonda või elanikkonna valimit teataval ajahetkel eesmärgiga kirjeldada tema näitajaid (paikkonna vajaduste uuring, auditooriumi analüüs, materjalide pre-testimine.);
- Võrdlev uuring-võrdleb programmi karakteristikuid programmi väljundiga samal hetkel (võrdleb teadlikkust keh. aktiivsuse olulisusest ja kampaaniast osavõtu analüüsi sama kampaania

Analüütiline evalvatsioon

- Võrreldakse süstemaatiliselt spetsiifilistel eesmärkidel valitud grupe, et selgitada, kas interventsioon oli efektiivne või mitte, või milline programmi kavand töötas.
- Uurija määratleb, kellele suunata interventsioon ja kellele mitte.
- 1. Tõeline eksperiment (ekspositsiooni- ja kontrollgrupp juhuvalimi alusel)
- 2. Eba-(quasi) eksperiment (määratakse keda ja millal uuritakse kuid ei saa seda teha juhuvalimi teel)

Eetilised aspektid evalveerimisel

- Kompetentsus
- Ausus
- Vastutus
- Konfidentsiaalsus